Cevat Geray, Bülent Duru, "Kültür Varlıklarına İlişkin Suç ve Cezalar Üzerine Bir Değerlendirme", **Yerel Kimlik, Nisan-Haziran 2008, S.14, s.42-47.**

Çuval Yasadan Ne Çıktı?

Kültür Varlıklarına Yönelik Suç ve Cezalar Üzerine Bir Değerlendirme

Cevat Geray[*], Bülent Duru[**]

2008 yılının Şubat ayında kültür ve tabiat varlıklarına yönelik suçlara ilişkin cezalar sessiz sedasız bir biçimde değiştirildi; kimi suçlar için cezalar artırıldı, kimileri için de indirildi. Türlü uygarlıkların kalıntıları üstüne kurulu, eşsiz kültürel varlıklara sahip bir ülkenin, bu değerlerin korunması için gereken yasal düzenlemeleri ince eleyip sık dokuyarak gerçekleştirmesi beklenirdi. Oysa beklentilerle gerçekler her zaman örtüşmüyor…

Yazımızın ana konusunu kültür varlıklarına ilişkin cezaları yeniden düzenleyen 5728 sayılı "Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" oluşturuyor. Öncelikle bu yasanın bugüne değin gördüğümüz yasa metinlerinden biraz farklı olduğunu belirtmek gerekir; içerik açısından olmasa da en azından biçimsel olarak. Yüzlerce yasayı ilgilendiren kurallar barındıran metin, tam tamına 580 maddeden oluşuyor; bu haliyle de bir yasadan çok kitabı andırıyor.

Kültür varlıklarına ilişkin cezaları yeniden düzenlemeyi öngören bu yasa aslında, önceki yıllarda gerçekleştirilen kökten değişikliğin bir uzantısını oluşturuyor.[1] Ceza hukuku düzenini değiştiren dört temel yasa 1 Haziran 2005'de yürürlüğe girmişti.[2] İşte yazı boyunca türlü maddelerini masaya yatıracağımız 5728 sayılı yasa, temel ceza yasaları dışında cezalar öngören yasaları önceki değişiklikle uyumlu duruma getirme amacını taşıyor; bir başka anlatımla yeniden düzenlenen ceza sisteminin yaşama geçirilmesini sağlayacak bir düzenleme

[*] Prof. Dr., A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi
[**] Dr., A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

[1] Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 5728, RG 08.02. 2008

[2] Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

olarak tasarlanmış.

Adli Para Cezası Nasıl Hesaplanıyor? Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda gerçekleştirilen değişikliklere geçmeden önce yeni yasal düzenlemelerin getirdiklerine kısaca bakmak yararlı olacak. Yukarıda sözünü ettiğimiz yasalarla "cürüm ile kabahat", "hafif para cezası ile ağır para cezası" arasındaki ayrım ortadan kalkmıştır. Kabahatleri suçlardan ayırıp ceza kanunlarının dışında değerlendirmenin bir sonucu olarak para cezalarında da ikili bir ayrıma gidilmiş, idari yaptırımlar için "idari para cezası", ceza hukuku yaptırımları için de "adli para cezası" kavramları getirilmiştir. "Gün para cezası sistemi" olarak da adlandırılan yeni düzenleme ile artık adli para cezalarında "en az… lira, en çok… lira" gibi doğrudan doğruya bedel gösterilmemekte, bunun yerine biraz karmaşık bir yöntemle hesaplama yapılmaktadır. Buna göre, adli para cezası, beş günden az ve yasada aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüz otuz günden çok olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılarak hesaplanacak, bir gün karşılığı ise en az yirmi ve en çok yüz YTL olacaktır. Bir gün karşılığının kişinin ekonomik koşullarına ve özel durumuna göre belirleneceği, bir yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği ve iki yılı aşmamak üzere ödemenin takside bağlanabileceği de eklenmelidir.

Yaşamın hemen hemen bütün yönlerine ilişkin suç ve cezaları yeniden düzenleyen bu dev yasa için yapılabilecek en gerçekçi değerlendirme, gerektiğince tartışılmadan, incelenmeden gerçekleştirilmiş olmasıdır. Meclis tutanakları incelendiğinde, 580 maddelik bu yasanın, bir muhalif milletvekilinin deyişiyle "torba" değil "çuval yasa"nın yalnızca bir ay süresince Genel Kurul'da görüşüldüğü, yasanın içeriğine ilişkin olarak yeterince tartışmaların yapılmadığı anlaşılacaktır. Yasanın kültür varlıklarına ilişkin bölümlerinin gerekçesinde de, söz konusu değişikliklerin ayrıntılı açıklaması yapılmadığından, uyum amacı dışında, yeni düzenlemenin temel nedenine yönelik bir ipucu bulunmamaktadır. Madde gerekçelerinin çoğunda yalnızca, "söz konusu suça ilişkin cezalar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun yaptırım sistemine uyarlanmıştır." ifadesine yer verilmektedir.

Yasanın pek çok maddesinde, yıllar boyu süregelen yüksek enflasyon ortamında anlamını yitiren para cezalarının günün koşullarına uygun duruma getirilip yükseltildiği gözleniyor. Ancak metin dikkatli bir biçimde incelendiğinde yapılanın yalnızca cezanın alt ve üst sınırlarını genişletmek olduğu anlaşılacaktır. Hâkimin takdir yetkisini, cezanın en alt sınırına yakın biçimde kullanma eğiliminde olması durumunda, yapılmış olan düzenlemenin cezada indirim anlamına geleceği açıktır.

Yeni maddelerin bir bölümü para cezasının alt ve üst sınırını yükseltip görünürde cezalarda artış sağlarken, bir bölümü türlü istisnalarla üstü kapalı biçimde indirime göndermede bulunmakta, bir bölümü de doğrudan doğruya cezaları azaltmaktadır.

Yeni yasada öngörülen para cezası miktarları bir bakışta anlaşılamadığı, ek bir hesaplamayı

gerektirdiğinden, yeni düzenlemenin cezalarda bir artış getirip getirmediğini tek tek yasa maddelerine inceleyip değerlendirmek gerekmektedir. Şimdi sırasıyla yasa maddelerinin yeni halini bu açıdan gözden geçirip değişikliğin ne anlama geldiğini sorgulamaya çalışalım. Bu arada, aşağıdaki hesaplamaların yalnızca genel, soyut bir değerlendirmeden ibaret olduğunu, her olayın yargıçlar tarafından kendi özelliklerine göre ele alınacağını da eklemek gerekir.

-Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yıkılmasına, Zarara Uğramalarına Neden Olanlar

Kültür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, yok olmasına ya da zarara uğramalarına kasten neden olanlar eski düzenlemeye göre iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya adli para cezasıyla çarptırılıyorlardı. Yeni düzenlemede bu durumda olanlar için hapis cezası uygulamasında bir değişikliğe gidilmemiş, ancak para cezası beşbin güne kadar adlî para cezası olarak belirlenmiştir. (m.408)

Temel yasalardaki 2004 değişikliği ile ceza hukukuna giren gün para sistemine göre hesaplarsak, cezanın alt ve üst sınırı şöyle oluyor:

En Çok: 100 YTL x 5.000 gün = 500.000 YTL
En Az: 20 YTL x 5 gün = 100 YTL

Buna göre, lira cinsinden verilen rakamları YTL'ye dönüştürüp hesapladığımızda, eskiden en az 5000 YTL en çok 10.000 YTL olarak uygulanan ceza tutarı, gün para cezası sistemine göre en az 100 YTL en çok 500.000 YTL olmuştur.

	Hapis Cezası	**Para Cezası**
Eski Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis cezası	5.000 – 10.000 YTL
Yeni Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis cezası	100 – 500.000 YTL

—Sit Alanlarında Kurallara Aykırı Olarak Yapı Yapanlar

Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma koşullarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen kurallara aykırı izinsiz inşaî ve fizikî müdahalede bulunanlar iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar adli para cezasına çarptırılıyorlardı. Yeni düzenlemede yukarıdaki maddeye koşut biçimde, bu durumda olanlar için iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulaması yinelenmiş, ancak para cezası "beşbin güne kadar adlî para cezası" olarak belirlenmiştir. (m.408)

Yine yukarıdakine benzer biçimde, eskiden "en az 5000 YTL en çok 10.000 YTL" olarak uygulanan ceza tutarı yeni düzenleme ile "en az 100 YTL en çok 500.000 YTL" olmuştur.

En Çok: 100 YTL x 5 000 gün= 500.000 YTL
En Az: 20 YTL x 5 gün = 100 YTL

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis cezası	5.000 – 10.000 YTL
Yeni Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis cezası	100 – 500.000 YTL

—Yasaya Aykırı Yıkımda Bulunan ve İmar İzni Verenler

Yasanın koyduğu kurallar dışında yıkma ya da imar izni verenler için iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası, ayrıca beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar adli para cezası öngörülüyordu. Yeni yasa, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulamasını yinelemiş, ancak para cezasını beşbin güne kadar adlî para cezası olarak saptamıştır. (m.408)

Yine yukarıdakine benzer biçimde, eskiden "en az 5000 YTL en çok 10.000 YTL" olarak uygulanan ceza tutarı yeni düzenleme ile "en az 100 YTL en çok 500.000 YTL" biçiminde belirlenmiştir.

En Çok: 100 YTL x 5 000 gün= 500.000 YTL
En Az: 20 YTL x 5 gün = 100 YTL

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası	5.000 – 10.000 YTL
Yeni Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis cezası	100 – 500.000 YTL

—İzinsiz Onarımda Bulunanlar

Koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş yönetsel birimlerden izin almaksızın ya da izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşaî ve fizikî müdahalede bulunanlar ya da yaptıranlar bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve üçmilyar liradan altımilyar liraya kadar adli para cezasına çarptırılıyorlardı. Yeni düzenlemede artık bu suçu işleyenlere, altı aydan üç yıla kadar hapis ya da adlî para cezası yükümlülüğü getirilmektedir. (m.408)

Görülebileceği gibi yeni düzenleme hem hapis cezasında indirime gitmekte hem de hapis cezasını para cezasına çevirme olanağı tanımaktadır.

En Çok: 100 YTL x 730 gün= 73.000 YTL
En Az: 20 YTL x 5 gün = 100 YTL

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis ve para cezası	1.000 – 6.000 YTL
Yeni Düzenleme	Altı aydan üç yıla kadar hapis ya da adli para cezası	100 – 73.000 YTL

—Usulsüz Belge Verenler

Koruma alanlarındaki yapılara usulsüz belge verenlere yönelik maddenin, enflasyon ortamında anlamsızlaşan cezaları güncel duruma getirdiğini görüyoruz. Buna göre, koruma alanlarında yer alan yasaklara aykırı olarak belge verenler, fiil daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adlî para cezasına çarptırılacaklardır. (m.409)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	100 – 73.000 YTL (Adli para cezası)

—Yasaya Aykırı Olarak İlan ve Tebligatta Bulunanlar

Yeni düzenlemeye göre, koruma işlemlerinde gereken ilan ya datebligatı yasadaki kurala uygun biçimde yapmayanlar üç aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezasına çarptırılacaklardır. Maddenin eski hali ise hapis cezasını yine üç aydan bir yıla kadar biçiminde belirlemiş, para cezasını ise beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası biçiminde öngörmüştü. Yukarıda da belirtildiği gibi zamanla anlamını yitiren para cezalarının güncellendiğini görmekteyiz. (m. 409)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Üç aydan bir yıla kadar hapis	0.5 – 3 YKrş
Yeni Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	100 – 73.000 YTL (Adli para cezası)

—Haber Verme Sorumluluğuna ve Kültür Varlığı Ticaretine Aykırı Hareket Edenler:

Yasanın eski biçiminde haber verme sorumluluğuna, kültür varlığı ticaretine ve ikametgâhı ticarethane olarak gösterme yasağına aykırı hareket edenlerin bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmibeşbin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezasına çarptırılmaları öngörülüyordu. Yeni yasa aynı konuyu, bildirim yükümlülüğüne mazereti olmaksızın ve bilerek aykırı hareket eden kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır biçiminde düzenlemektedir. (m. 410)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	Altı aydan üç yıla kadar hapis	Yok

— Yeni Bir Ceza: Bildirimi Yapılmamış Olan Kültür Ve Tabiat Varlığını Satanlar

Yasa, bildirimi yapılmamış olan kültür ve tabiat varlığını satanlara ilişkin yeni cezalar getirmektedir. Buna göre, bildirimi yapılmamış olan kültür ve tabiat varlığını satan ya da alanlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacak, ticareti yasak olmayan taşınır kültür varlıklarının izinsiz olarak ticaretini yapanlarsa altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaktır. (m. 410)

—Yurtdışına Çıkarma Yasağına Aykırı Hareket Edenler

Kültür varlığını yurtdışına çıkarma yasağına aykırı hareket edenler için getirilen yeni düzenlemede hapis cezasının üst sınırının on yıldan oniki yıla çıkartıldığı göze çarpıyor. Ayrıca anlamını yitiren para cezalarının günün koşullarına uydurulduğunu söyleyebiliriz. Eski yasada, yurtdışına çıkarma yasağına aykırı harekete konu olan kültür ve tabiat varlığına el konularak müzeye teslim edilmesi ve bu suçların işlenmesi sırasında kullanılan her türlü eşya ve araçlara el konulması öngörülüyordu. Yeni düzenlemede bu maddede kökten bir değişiklik yapılarak söz konusu hükme yer verilmediğini görüyoruz. (m.411)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Beş yıldan on yıla kadar hapis	10 - 30 YKrş
Yeni Düzenleme	Beş yıldan oniki yıla kadar hapis	100 – 500.000 YTL (Beşbin güne kadar adlî para cezası)

—Denetimlere Aykırı Davrananlar

Kültür varlığı ticareti yapanların denetimlere aykırı davranması ya da kazıdan çıkan eserlerin müzelere aktarılmaması durumunda, eski düzenleme altı aydan bir yıla kadar hapis ve ağır para cezası öngörüyordu. Yeni yasa ile hapis cezası olduğu gibi korunmuş, buna ek olarak adli para cezası verilmesi de kurala bağlanmıştır. (m. 412)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Altı aydan bir yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	Altı aydan bir yıla kadar hapis	100 – 73.000 YTL (Adli para cezası)

—Özel Mülkiyete Konu Olabilen Eserlerle İlgili Cezalar

Özel mülkiyete konu olabilen kültür varlıkları ile ilgili kurallara aykırı davrananlar eski düzenlemeye göre bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmibeşbin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezasına çarptırılıyorlardı. Yeni düzenleme hapis cezasına ek olarak üçbin güne kadar adli para cezası verilmesini de öngörmüştür. (m. 413)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	Bir yıldan üç yıla kadar hapis	100 – 300.000 YTL (Üçbin güne kadar adlî para cezası)

— Kazı, Sondaj ve Araştırmaya İlişkin Hükümlere Aykırı Hareket Edenler

Kültür varlıklarının aranması sırasında işlenebilecek suçlar için, ellibin liradan ikiyüzbin liraya kadar ağır para cezası yaptırımı uygulanıyordu. Yeni maddede cezanın günün koşullarına daha uygun duruma getirilerek, yüz günden az olmamak üzere adlî para cezasının öngörüldüğü görülmektedir. (m. 414)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Yok	Yok
Yeni Düzenleme	Yok	2.000 – 73.000 YTL (Yüz günden az olmamak üzere adlî para cezası)

—Özel Müze, Koleksiyoncular ve Haber Verme Zorunluluğuna İlişkin Hükümlere Aykırı Hareket Edenler

Eski düzenleme, özel müze, koleksiyoncular ve haber verme zorunluluğuna ilişkin hükümlere aykırı hareket edenler için, üç aydan bir yıla kadar hapis ve yirmibeşbin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezası verilmesini öngörüyordu. Yasanın yeni biçiminde hapis cezası olduğu gibi korunmuş, para cezası da adli para cezası biçiminde güncellenmiştir. (m. 415)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Üç aydan bir yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	Üç aydan bir yıla kadar hapis	100 – 73.000 YTL (Adli para cezası)

—İzinsiz Araştırma, Kazı ve Sondaj Yapanlar

Kültür varlığı bulmak amacıyla izinsiz araştırma, kazı ve sondaj yapanlar eski düzenlemeye göre iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve ellibin liradan ikiyüzbin liraya kadar ağır para cezasına çarptırılıyorlardı. Yeni yasa maddesi bu konuda para cezasını kaldırdığı gibi hapis cezasında da indirime gitmektedir. Buna göre, kazı ya da sondajın yapıldığı yerin, sit alanı ya da bu Kanuna göre korunması gerekli başka bir yer olmaması durumunda, verilecek ceza üçte bir oranında indirilecektir. (m. 416)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis	5 – 20 YKrş
Yeni Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis (üçte birlik indirim)	100 – 73.000 YTL (Adli para cezası)

—İzinsiz Define Arayanlar

İzinsiz define araştıranlara bir yıldan beş yıla kadar hapis ve yirmibeşbin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezası öngörülüyordu. Yasanın yeni biçiminde ise izinsiz olarak define araştıranların cezalarında indirime gidilerek üç aydan iki yıla kadar hapis cezası benimsenmiş, para cezası da kaldırılmıştır. (m. 416)

	Hapis Cezası	Para Cezası
Eski Düzenleme	Bir yıldan beş yıla kadar hapis	2.5 - 10 YKrş
Yeni Düzenleme	İki yıldan beş yıla kadar hapis (üçte birlik indirim)	Yok

Yasanın eski biçiminde, arama ve sondaj işlemini kültür varlıklarını yurtdışına kaçırma amacıyla yaptıkları anlaşılanlara yasada yazılı cezanın iki katını alacağı belirtilirken, yeni düzenlemede söz konusu artırım oranı "iki katına kadar" biçiminde belirlenerek daha az miktarda ceza verilmesinin yolu açılmıştır. Bu açıdan da yasanın cezalarda indirime gittiği görülmektedir.

—Hırsızlık, Yıkma, Bozma ve Yağmaya Kültür Varlığının Konu Olması Durumu

Eski düzenlemede kültür varlıklarının hırsızlık, yağma, bozma ve benzeri suçlara konu olması durumunda, ceza iki katına kadar artırılarak verilebiliyordu. Yeni yasal düzenlemede söz konusu ceza artırımından da vazgeçildiğini görüyoruz.

—Etkin Pişmanlık Çerçevesinde Cezalarda İndirim

Yasa, "etkin pişmanlık" düzenlemesi çerçevesinde, cezalarda indirim yapılmasına yol açacak yeni kurallar da getirmektedir. Sözgelimi buna göre, suç işleyen kişi, bulduğu kültür varlığını soruşturma başlamadan önce mahallî mülkî amire teslim etmesi durumunda, mahkeme verilecek cezada üçte ikiye kadar indirim yapabilecektir. Buna benzer biçimde, izinsiz olarak define araştıranlar, haklarında kovuşturma başlayıncaya kadar, söz konusu suç için gerekli araçları sağlayanların kimliklerini açıklaması ve yakalanmasını sağlaması durumunda mahkeme cezada indirim yapabileceği gibi, ceza verilmesine gerek olmadığına da karar verebilecektir (m.416). Her ne kadar, başka konularda sanığın korunması, topluma kazandırılması gibi gerekçelerle savunulabilecek olan "etkin pişmanlık" düzenlemesinin, konu kültür varlıkları olunca kötüye kullanılmaya açık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kuralın özellikle devam eden davalarda ceza indirimi anlamına geldiği açıktır.

Sonuç

Bir bütün olarak değerlendirdiğimizde yasanın, kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda yeni sorunları beraberinde getireceğini söylemek zor olmayacaktır. Her ne kadar yasanın kimi maddeleri enflasyon nedeniyle anlamını yitiren cezaların güncellenmesini öngörüyorsa da; cezaların alt sınırının düşürülmesinin yaratacağı sonuçlar belirsizliğini koruyor. Yargıçlara geniş bir takdir yetkisi veren kuralların uygulamaya nasıl yansıyacağını öngörmek oldukça güç. Kültür ve doğal varlıkları açısından yeryüzünün sayılı topraklarından birinin üzerinde yaşıyoruz; keşke yasa koyucular da ayırdında olsalar.